

acordului între subiect și predicat (mai ales în graiul muntean)” (p. 368). Caracterul sintetic al prezentării este păstrat permanent, dar concizia nu afectează numărul semnalărilor exemplificative, care rămâne în continuare ridicat. Notăm că, pentru ambele perioade istorice, sînt tratate și unele probleme de natură sintactică care nu sînt abordate uzual în vademecuri, ci mai mult în lucrări individuale, de tip monografic, ne referim aici la realizarea afirmației și a negației, la problematica incidenței, a anacolului și a dislocărilor sintactice, la elipsă și repetiție, precum și la coeziunea sintactică (prin conectori frastici și transfrastici). Și aceste aspecte, deși tratate succint, sînt extrem de bine urmărite și aduc informații importante cu privire la evoluția limbii în perioada istorică documentată de lucrare. În ceea ce privește concluziile, observăm că acestea surprind cu maximă acuratețe toate direcțiile de evoluție a limbii, direcții discutate în termenii precizați inițial de dinamică diacronică, diatopică, diastratică și diafazică. Chiar singură, prin rigoare, lectura acestor concluzii ar putea fi, credem, suficientă pentru a avea un tablou pertinent al specificului limbii române în raport cu evoluția limbilor romanice și cu propria evoluție. Faptul că ne aflăm în fața unei lucrări extrem de bine elaborate și plină de informație concludentă îl confirmă și Academia Română, care la 15 decembrie 2011 a acordat premiul „Bogdan Petriceicu Hașdeu” lucrării *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, și autorului acesteia, prof. univ. dr. Constantin Frâncu, drept recunoaștere oficială pentru contribuția valoroasă adusă cunoașterii științifice a limbii române. Prin această recunoaștere, credem, însăși școala lingvistică ieșeană și-a întărit prestigiul academic în plan universitar național, păstrînd prin contribuția profesorului Constantin Frâncu afilierea la galeria marilor lingviști români.

MIHAELA SECRIERU

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași)

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Psaltirea Hurmuzaki*, volumul I, Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, 211 p. + facsimile, volumul al II-lea, Indice de cuvinte de Rovena Șenchi, 195 p., Editura Academiei Române, București, 2005

Reputatul filolog român, specialist în interpretarea textelor vechi, Ion Gheție a lăsat posterității un ultim studiu. În 2005 a publicat la Editura Academiei, împreună cu Mirela Teodorescu, o lucrare în două volume dedicată celui care a fost considerat de unii, din perspectivă cronologică, primul text românesc: *Psaltirea Hurmuzaki*.

Volumul I cuprinde studiile filologic și lingvistic, textul integral și anexe cu facsimile. Volumul al II-lea cuprinde indicele de termeni, care s-a încheiat de lucrat după regretabila trecere în neființă a ilustrului maestru; autoarea lui este Rovena Șenchi.

Volumul I, după cum susțin autorii (în *Cuvînt-înainte*), „a beneficiat de observațiile competente ale conducătorului departamentului de filologie, dr. Alexandru Mareș” (p. 5).

Studiul filologic debutează cu o prezentare a lucrărilor publicate anterior în care s-a abordat problema manuscrisului acestei psaltiri. Ediția anterioară dedicată acestui text, prima, se datorează lui C. Ciuchindel, căruia cei doi autori ai ediției de față îi reproșează următoarele: greșelile intervenite în transliterație, punctul de vedere ezitant cu privire la datarea textului, la caracterul original sau de copie al acestuia și la curentul cultural care a determinat traducerea. Autorii explică necesitatea unei lucrări cum este cea de față prin

faptul că singura încercare de realizare a unui studiu făcută acestui text se izbește de inconvenientele mai sus amintite.

În studiul comparativ dedicat primelor psaltiri românești, I.A. Candrea realizase o prezentare competentă a manuscrisului. Însă Ion Gheție și Mirela Teodorescu realizează o descriere minuțioasă și exhaustivă.

Cercetînd grafiile „hibride” (cum le numesc autorii) și diversele tipuri de omisiuni cu implicațiile lor (suprascrierile, notele făcute pe marginea textului, *bourdon*-ul, tăierea unor fragmente de text), autorii ajung la concluzia că *Psaltirea Hurmuzachi* este opera unui copist și nu a unui traducător. Prezența unor cuvinte slave din loc în loc, care ar fi trebuit înlocuite cu echivalentele lor românești, este, pentru cei doi filologi, un alt indiciu care să-i conducă la concluzia menționată anterior. Pentru ei, prezența alternanțelor fonetice, semnalată de alți autori, nu este o dovadă a faptului că textul analizat este o copie și nu un original.

Observînd cele două filigrane descoperite în foaia *Psaltirii* (o ancoră și o luntre), autorii au încercat identificarea lor prin compararea cu modele din catalogul lui Briquet. Unul dintre ele nu are echivalent acolo, iar celălalt nu are un echivalent perfect, astfel încît nu s-a putut realiza datarea exactă a textului în discuție. Autorii lasă, astfel, deschisă discuția referitoare la perioada în care a fost scrisă *Psaltirea Hurmuzachi*. Pentru rezolvarea acestei probleme ei nu iau în calcul și alte considerente, cum ar fi analiza cernelurilor sau studierea anumitor particularități lingvistice. Sigur, intervalul de timp la care ar putea trimite rezultatele obținute în urma unui astfel de studiu ar fi mai mare decît cel stabilit prin examenul filigranelor, însă ar putea fi un punct de plecare.

Analiza făcută din perspectiva dialectologiei diacronice furnizează informații care, coroborate, duc la concluzia că traducerea s-a efectuat în zona Banat-Hunedoara, iar această traducere a fost copiată în Moldova.

În ceea ce privește filiația textului, autorii conchid – în urma sistematizărilor prezentate în această lucrare și în unele articole publicate anterior – că *Psaltirea Hurmuzachi* trebuie să fie o versiune prelucrată a traducerii în limba română a unui original slavon (al lui Branko Mladenovič, din 1346). Ei consideră și că ar fi posibil ca la baza tuturor psaltirilor românești să fi stat aceeași traducere, dar că această traducere a fost prelucrată și această din urmă versiune, la rîndul ei, a stat la baza variantei *Psaltirii Hurmuzachi* cunoscute astăzi.

Studiul lingvistic debutează, după cum se obișnuiește, cu o analiză a grafiei, pe care autorii o realizează destul de detaliat.

Capitolul de fonetică este amplu și el, faptele de limbă fiind urmărite pe două coordonate: vocalism și consonantism. Exemplele abundă.

Capitolul de morfologie ar putea fi reorganizat în cazul republicării studiului, în sensul discutării fiecărei clase lexico-gramaticale în funcție de categoriile gramaticale specifice. De exemplu, sugerăm ca substantivele *arama* și *grindina* să fie cuprinse în partea referitoare la declinare și nu integrate în discuția privind genul și numărul substantivului; chestiunile cuprinse în sub-subcapitolul *Declinarea* sînt, de fapt, observații asupra comportamentului substantivului în cadrul paradigmei cazuale. Aici ar fi trebuit făcute mențiuni cu privire la unele substantive care variază declinarea în cadrul acestui text sau care sînt încadrate la o declinare diferită față de aceleași lexeme în varianta cu care se cunosc ele din alte texte (ale aceleiași perioade sau ale limbii române actuale).

Comportamentul articolului demonstrativ ar fi trebuit și el prezentat, pentru că, în general, presupune unele probleme, mai ales în cazul în care leagă un adjectiv de un substantiv în cazurile genitiv sau dativ.

Ceea ce este dat ca exemplu de pronume posesive – *mieu* (15^r / 16, 79^r / 13, 100^r / 23), *miu* (10^r / 2, 97^r / 15), *meu* (21^r / 15) etc sînt, în fapt, adjective posesive. La 16^r / 19, *tutor* este adjectiv nehotărît, așa cum notifică autorii studiului de față, dar la 16^r / 21 același cuvînt este pronume și nu adjectiv.

La verb, important pentru discuția privitoare la indicativul imperfect era faptul că desinența de singular este identică celei de plural, adică –*u* lipsește la persoana a treia plural. Formele pe care le îmbracă verbul la persoana întîi singular nu implică probleme de așa natură încît să fie puse în opoziție cu cele de persoana a treia (singular și plural). Interesantă este observația referitoare la auxiliarul perfectului compus. Se înregistrează cîteva contexte în care forma auxiliarului pentru persoana a treia singular este *a*; remarca este cu atît mai interesantă cu cît aparițiile unei astfel de forme în texte scrise în secolul al XVI-lea sînt sporadice.

Așa după cum demonstra profesorul ieșean Constantin Frîncu (C. Frîncu – *Vechimea și răspîndirea formelor* să deie, să steie, să beie, să ieie în *graiurile dacoromâne*, în SCL, XXII, 1971, nr. 3, p. 261-277.), formele bisilabice ale verbelor *a da*, *a sta*, *a bea*, *a lua* s-au dezvoltat începînd cu prima jumătate a secolului al XVII-lea. Or, în textul discutat se verifică această observație, iar autorii reliefează prezența formelor monosilabice de persoana a treia singular ale verbului *a sta*.

Capitolul de sintaxă urmează ordinea canonică a unor astfel de studii, relevîndu-se aici particularități ale sintaxei propoziției, precum și ale sintaxei frazei. Dacă părțile propoziției sînt discutate mai pe larg, în ceea ce privește propozițiile (subordonate) nu se menționează decît elementele introductive întîlnite frecvent în *Psaltire*.

Capitolul *Lexic* are organizare binară. În prima parte sînt cuprinse lexemele care au dispărut din limba română actuală și cele care sînt mai puțin cunoscute astăzi. În partea a doua sînt tratate lexemele cu sensuri diferite față de cele curente în limba română literară actuală. Se urmează etimologia cuvintelor discutate și sensul lor în context, fără a se face comentarii sau precizări. În subcapitolul *Formarea cuvintelor* se urmăresc trei cele mai importante procedee interne de îmbogățire a vocabularului: derivarea, compunerea și conversiunea.

În cazul derivării sînt surprinse, în ordine alfabetică, afixele cu ajutorul cărora s-au format cuvintele derivate întîlnite în textul cercetat; nu se specifică, însă, originea afixelor, nu se face vreun comentariu cu privire la productivitatea acestora în textul dat (cu o eventuală raportare la productivitatea aceluiași afixe în epocă și în limba română actuală). În ceea ce privește un termen precum *încălțămînt*, acesta nu este derivat cu sufix pe teren românesc (așa cum se menționează în subcapitolul în care se tratează formarea cuvintelor), ci termenul latinesc *calciamentum* a generat românescul *călțămînt* care, după modelul lui *a încălța*, a ajuns la forma *încălțămînt*.

Studiul lingvistic este urmat de text – transcris cu litere din alfabetul latin – și apoi de fotocopii. Avantajul lucrării este fotocopiarea integrală a manuscrisului, astfel că oricine este interesat, poate să verifice transcrierea realizată de autori.

Volumul al doilea cuprinde indicele de termeni. Ceea ce se poate reproșa autoarei lui este alfabetizarea în funcție de ordinea literelor din alfabetul chirilic și nu după cel latin, ceea ce este lipsit de sens.

Lăsînd la o parte aspectele acestea, studiul reprezintă un bun cîștigat de toți cei interesați de lingvistică și nu numai. Textul a fost făcut cunoscut și pus în lumină, așa cum merită un text de importanța *Psaltirii Hurmuzaki*.

ROXANA VIERU

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași)

Luminița Hoarță Cărăușu, *Teorii și practici ale comunicării*,
Editura Cermi, Iași, 2008, 421 p.

În seria lucrărilor de pragmalingvistică s-a adăugat, de curînd, ultima carte a doamnei Luminița Hoarță Cărăușu, profesor doctor la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Cartea se intitulează *Teorii și practici ale comunicării* și a apărut la Editura CERMI din Iași la sfîrșitul anului 2008.

Tematica este bogată pentru că și titlul este generos. Capitolele sînt independente unele de altele în mare parte, astfel că impresia generală care rezultă după parcurgerea integrală a materialului este aceea de mozaic. Principalele noțiuni și teoriile care se folosesc de ele sînt cuprinse toate aici, astfel că aceia care nu sînt inițiați în domeniul pragmalingvisticii au un prim contact foarte util și benefic.

Sînt abordate subiecte precum: mărcele pragmatice, implicitul lingvistic, implicatura conversațională, corectura, deixisul la nivelul persoanei, timpului și locului, presupuziția, argumentarea, funcțiile pragmatice ale pronumelui, funcțiile pragmatice ale adverbului, strategii argumentative și strategii persuasive în discursul politic și, respectiv, în discursul publicistic.

Autoarea se adresează atît specialiștilor, cît și celor care încearcă să se formeze în acest domeniu. Cei din prima categorie se confruntă cu o perspectivă nouă propusă de autoarea ieșeană. Pentru cei încă neinițiați cartea poate fi un punct de plecare, întrucît se exprimă aici nu doar viziunea proprie asupra conceptelor pragmatice de bază, ci se oferă, în paralel, și modelele teoretice propuse și impuse de alți autori consacrați.

Bună cunoscătoare a patru limbi străine, autoarea a intrat în contact nemijlocit cu literatura de specialitate din zone cultural-științifice diverse, fapt care îi conferă avantajul unei foarte bune înțelegeri a lecturilor făcute. Sînt citate și discutate critic teoriile unor lingviști marcanți precum Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (din spațiul românesc), C. Levinson, H. P. Grice, Carla Bazzanella, E. Goffman, H. Sacks, E. A. Schegloff, G. Jefferson, J. Moeschler, Anne Reboul, O. Ducrot, J. L. Austin, Catherine Kerbrat-Orecchioni, Deborah Schiffrin, J. R. Searle, B. Fraser, C. J. Fillemore, R. Lakoff, G. Leech (din spațiul internațional). Materialul bibliografic este cuprinzător, după cum bine se remarcă.

Facil pentru cititorul de limbă engleză sau cel de limbă germană este inserția, în carte, a patru capitole scrise în aceste limbi. Sînt dezbătute probleme precum implicatura conversațională, presupuziția, mărcele discursive în limba engleză (aspecte tratate aici în limba engleză) și funcțiile pragmatice ale pronumelui în limba română vorbită actuală (capitol în limba germană). Primul și ultimul dintre subiectele menționate reprezintă traducerile unor capitole scrise în limba română care au fost, de asemenea, incluse în cartea la care facem referire. Celelalte se constituie în produse „originale”.

Atunci cînd prezintă teoria unui alt autor, Luminița Hoarță-Cărăușu preia și exemplele acestuia. Însă merită o deosebită atenție îmbogățirea acestui material cu exemple extrase din